УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Београд, 11. јануар 2018. године

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду донетој на седници одржаној 27. новембра 2017. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Филипа Бојића**, под насловом: „**Право на социјалну пензију у систему права социјалне сигурности**“ у саставу: **др Бранко Лубарда**, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, **др Предраг Јовановић**, редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду и **др Љубинка Ковачевић**, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду**.**

Након што је прегледала докторску дисертацију, Комисија има част и задовољство да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесе следећи

РЕФЕРАТ
О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I. Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Филип Бојић је рођен 18. јуна 1986. године у Београду, где је завршио Основну школу „Жикица Јовановић Шпанац“ и Девету београдску гимназију „Михаило Петровић Алас“.

Правни факултет Универзитета у Београду уписао је школске 2005/06. године, на којем је и дипломирао 20. октобра 2009. године са просечном оценом 8,71. Током основних студија израдио је и успешно одбранио неколико семинарских радова, а 2009.

године проглашен је за укупног победника Такмичења у беседништву, које се организује на Правном факултету. На матичном факултету школске 2009/10. године уписао је мастер студије, Јавно - правни модул, под-модул Радно и социјално право, које је успешно окончао 2011. године са просечном оценом 10,00 одбранивши мастер рад под називом *Настанак и развој социјалног права у Србији до почетка Првог светског рата*. На Католичком универзитету у Лувену (Белгија) 2012. године са успехом завршава Master advance program (MA) Master of European Social Security.

У школској 2012/2013. години уписао је докторске академске студије, Радноправна ужа научна област, на Правном факултету Универзитета у Београду и са највишом оценом положио Методе научно-истраживачког рада, први усмени докторски испит (обавезни предмети: Радно право, Право социјалне сигурности и Међународно радно право) и други усмени докторски испит (изборни предмети: Службеничко право и службеничка етика и Извори радног права). У априлу 2015. године одбранио је семинарски рад на тему *Правци реформе система инвалидског осигурања у Србији*. Пројекат докторске дисертације је одбранио у априлу 2017. године пред комисијом у саставу: проф. др Бранко Лубарда, проф. др Предраг Јовановић и проф. др Љубинка Ковачевић.

Кандидат је у септембру 2010. године изабран у звање сарадника у настави за радноправну ужу научну област - предмет Радно и социјално право на Правном факултету Универзитета у Београду, а 24. децембра 2012. изабран је у звање асистента за радноправну ужу научну област – предмети Радно право и Социјално право. Реизабран је у звање асистента 26 октобра 2015. године.

Филип Бојић учествовао је на бројним међународним и домаћим конференцијама на којима је излагао своје реферате. До избора у звање асистента учествовао је на две међународне конференције (Annual Conference of the European Institute of Social Security (EISS) organized in cooperation with the Law Faculty of the University of Ljubljana on "Changing Social Security", излагање на тему *Development of social security law in Serbia until the beginning of the Second World War*, септембар, 2011 и на 5th Seminar for young researchers on "European Labour Law and Social Law" одржаном у Грацу, излагање на тему *Beginnings and first forms of protection of persons with disabilities in Serbia and present state*, април, 2012). По избору у звање асистента учествовао је и излагао реферате на међународној конференцији "Social Integration Though Social Security: Policies, Outcomes and Rights", Лувен, Белгија, 9-10. октобар 2014, на 6th Seminar for young researchers on „European Labour Law and Social Law" на тему *Survivors' pension for*

cohabitants and same-sex couples, present state in European Union and Serbia, Витенберг, Немачка, мај 2013, као и на 9th Seminar for Young Researchers on "European Labour Law and Social Law", одржаном у Сегедину, маја 2016. године са рефератом на тему *Right to social pension*. Узео је учешће и на следећим домаћим конференцијама: Копаоничка школа природног права (2008, 2009, 2010 и 2012-излагао реферате); Мајски сусрети правника у привреди у Врњачкој Бањи (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2017 - сваке године излагао реферат); Саветовање Удружења за Радно право и социјално осигурање на Златибору (2010,2012, а 2013. и 2015.- излагао реферате), и Октобарски правнички дани у Бања Луци (2012-излагао реферат).

Од школске 2010/11. године изводи вежбе на предмету Радно право, а од школске 2013/14 и на предмету Labour and Social Law in the EU – Human Rights Aspects у оквиру Мастера европских интеграција. Од јануара 2013. године, обавља дужност секретара Катедре за јавно право, а од октобра 2014. године и дужност секретара Мастера европских интеграција. Такође, учествује и у организацији и извођењу наставе на вештини Писање правних аката. Секретар је редакције часописа „Harmonius, Journal of Legal and Social Studies in South East Europe“.

Кандидат је узео учешће на пројекту Правног факултета Универзитета у Београду „Развој правног система Србије и хармонизација са правом Европске уније (правни, економски, политички и социолошки аспекти)“, као и на пројекту Правног факултета Универзитета у Београду „Идентитетски преображај Србије“.

Филип Бојић је члан Европског института за социјалну сигурност (EISS-European Institute of Social Security) и скупштине Удружења Правника у привреди Србије. Добитник је стипендије Max Planck Institute for Social Law and Social Policy, те је током јула 2016. и јануара 2017. боравио у Минхену ради прикупљања литературе за докторску дисертацију и изучавања упоредноправних решења о социјалној пензији.

Говори енглески језик и служи се руским језиком. Започео је учење немачког језика на Goethe Институту у Београду (децембра 2015 године са успехом завршио ниво B1-2).

Кандидат Филип Бојић је до сада објавио следеће научне и стручне радове, у оквиру којих се бавио актуелним питањима радног и социјалног права:

1. „Changes in the Social Protection of Surviving Spouse – A Comparative Legal Analysis“, *Annals of the Faculty of Law in Belgrade – Belgrade Law Review*, број 2014/3, стр. 103-118.
2. „Правци реформе система инвалидског осигурања у Србији“, *Српска политичка мисао*, број 4/2016, стр. 403-418.
3. „Право на штрајк у европском и домаћем законодавству“, *Право и привреда*, *часопис за привредноправну теорију и праксу*, број 7-9/2010, стр. 516-527.
4. „Заштита права радника инфицираних ХИВ-ом“, *Правни живот*, број 11/2010, стр. 835-847.
5. „Европски кодекс социјалне сигурности“, *Право и привреда*, *часопис за привредноправну теорију и праксу*, број 7-9/2011, стр. 500-512.
6. „Изазови политике запошљавања младих: упоредна искуства и реалност у Србији“, *Право и привреда, часопис за привредноправну теорију и праксу*, број 7-9/2012, стр. 510-521.
7. „Концепт социјалних давања преживелих (ван) брачних партнера: сукоб традиционалног и модерног“, *Правни живот*, број 11/2012, стр. 533-546.
8. „Посебна признања за заслужне уметнике: савремене дилеме и будућа решења“, *Право и привреда*, *часопис за привредноправну теорију и праксу*, број 7-9/2013, стр. 568-586.
9. „Право на новчану накнаду за случај незапослености – актуелни проблеми и могућа решења“, *Право и привреда, часопис за привредноправну теорију и праксу*, број 7-9/2014, стр. 527-545.
10. „Уговор о приправничком раду vs уговор о стручном оспособљавању – криза института приправништва у савременом друштву“, *Право и привреда, часопис за привредноправну теорију и праксу,* број 7-9/2015, стр. 383-399.
11. „Примена колективног уговора од стране послодавца следбеника“, *Право и привреда*, *часопис за привредноправну теорију и праксу,*број 4–6/2017, стр. 757–772.
12. „Право на накнаду погребних трошкова“, *Радно и социјално право, часопис за теорију и праксу радног и социјалног права*, број 2/2013, стр. 163-183.
13. „Положај жена на тржишту рада и у системима социјалне сигурности – историјско компаративна анализа“, *Радно и социјално право*, *часопис за теорију и праксу радног и социјалног права*, број 2/2015, стр. 119-135.

14. „Чиновничке пензије у српској легислативи XIX века“, *Правна ријеч*, *часопис за правну теорију и праксу*, број 31/2012, стр. 741-755.
15. „Закон о радњама и идеја социјалног осигурања у Србији почетком XX века“, *Правна ријеч, часопис за правну теорију и праксу*, број 35/2013, стр. 663-674.
16. „Реформа права на старосну пензију у Србији“, *Свеске за јавно право*, број 19/2015, стр. 76-83. (Зборник радова Центра за јавно право са седиштем у Сарајеву)
17. „Почеци обезбеђивања и први облици заштите особа са инвалидитетом у Србији“, *Забрана дискриминације особа са инвалидитетом – Зборник радова са Летње школе одржане на Правном факултету Универзитета у Београду 2010. године*, април, 2012, стр. 195-211.

2. *Основни подаци о дисертацији*

Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 25. септембра 2017. године одобрило је кандидату Филипу Бојићу израду докторске дисертације под насловом „Право на социјалну пензију у систему права социјалне сигурности“ и за менторе одредило др Бранка Лубарду, редовног професора Правног факултета Универзитета у Београду и др Љубинку Ковачевић, ванредног професора Правног факултета Универзитета у Београду.

Докторска дисертација Филипа Бојића је написана на 434 странице, са 1342 фусноте, текста А4 формата (ћирилично писмо, фонт *Times New Roman*, величина фонта 12, проред 1,5) и у свему је усклађена са стандардима Универзитета у Београду који се односе на форму и садржај докторске дисертације. Дисертација садржи још и насловну страну на српском и енглеском језику, страну са информацијама о менторима и члановима комисије, резиме на српском и енглеском језику и кључне речи, седам страница садржаја, као и попис литературе на 40 страна.

Дисертација је израђена на основу проучавања грађе која обухвата 355 библиографских јединица, коју чине монографски радови, уџбеници, зборници радова, научни и стручни чланци, као и бројни извори међународног, упоредног и домаћег права. Текст дисертације је подељен на једанаест целина: увод, девет глава и закључак.

II. Предмет и циљ дисертације

Централни предмет истраживања је анализа института социјалне пензије, а у циљу потврђивања основне хипотезе да социјалне пензије, односно недоприносне социјалне престације, које се исплаћују старијим лицима код којих је наступио социјални ризик старости а нису остварили право на старосну пензију сходно националним прописима, представљају социјално праведан и финансијски одржив модел за смањивање стопе сиромаштва старијих особа у Републици Србији.

Сиромаштво као друштвена појава представља један од највећих проблема савременог друштва. Један од основних циљева научних дисциплина радног и социјалног права јесте остваривање социјалне правде. Да би се тај циљ остварио, неопходно је да се предузму одговарајуће радње за смањивање стопе сиромаштва применом мера социјалне политике, за чије спровођење је потребан стабилан и социјално праведан нормативни оквир. Социјално право специфичну пажњу посвећује рањивим категоријама становништва, односно обезбеђивању социјалне сигурности лицима која нису у могућности да остварују приходе због наступања неког од социјалних ризика а нису остварила основна права из социјалног осигурања.

Уочено је да се, услед бројних друштвених промена са којима се суочавају европска друштва, константно погоршава положај старијих особа код којих је наступио социјални ризик старости и да се, следствено томе, повећава стопа сиромаштва поменуте категорије. Најзаступљенији начин за обезбеђивање социјалне сигурности у старости јесте институт старосне пензије. Међутим, имајући у виду да се та социјална престација исплаћује, у највећем броју случајева, у оквиру система социјалног осигурања, особама које испуњавају законске услове који се односе на претходни стаж осигурања и навршене године живота, као главни предмет истраживања и основно питање се поставља како ће се обезбедити лица која не испуњавају законске услове за остваривање права на старосну пензију. Такође, важно је утврдити да ли постоје и који су алтернативни методи за обезбеђивање социјалне сигурности у случају наступања социјалног ризика старости. Анализом различитих модела кандидат настоји да одговори на питање на који начин се, осим класичног института старосне пензије, може обезбедити социјална сигурност у старости, а следствено томе и смањити стопа сиромаштва старијих лица и обезбедити достојан живот у старости.

Један од пожељнијих модела, који се промовише у документима међународних организација (Међународна организација рада, Светска банка), јесте институт социјалне пензије. Упоредна истраживања указују на статистичке податке да милиони људи у свету код којих наступи социјални ризик старости живе у сиромаштву или су економски принуђени да наставе да обављају различите послове како би и даље стицали приходе на основу рада и тиме избегли стање социјалне потребе. Међународне и регионалне организације, као и еминентни стручњаци који се баве питањима значајним за теорију социјалног права, а нарочито институтом старосне пензије, сматрају да су социјалне пензије одговарајући метод којим ће се старијим људима обезбедити минимум прихода неопходних да осигурају достојанствен и пристојан живот у старости. Исказани став је био основна хипотеза од које се пошло у истраживању, са циљем да се, уколико та хипотеза буде потврђена, институт социјалне пензије уведе и у домаће право.

Кандидат сматра да социјалне пензије могу бити само један од модела који би омогућио смањивање стопе сиромаштва старијих и могуће средство за обезбеђивање основног вида социјалне сигурности за старија лица, која се често, услед бројних неизвесности у функционисању система пензијског и инвалидског осигурања, налазе у стању социјалне потребе и на ивици егзистенције. У циљу прикупљања података о социјалним пензијама и другим моделима којима се обезбеђују старија лица кандидат је приступио свеобухватној анализи упоредноправних решења у државама које су у свој систем социјалне сигурности увеле и неки од модела недоприносних престација, али и анализи међународних стандарда којима се промовише институт социјалне пензије. Доступни подаци указују на то да више од седамдесет држава својим националним прописима предвиђа исплату недоприносних социјалних престација лицима без одговарајућих прихода у старости.

Анализа појединих система социјалне сигурности показује да су у највећем броју случајева у питању облици обезбеђења слични социјалним пензијама који имају поједине одлике института, који представља основни предмет истраживања. Коначно, полазна хипотеза је подржана анализом различитих видова обезбеђења старијих особа у Републици Србији чији је циљ да се утврди да ли садашњи облици обезбеђења предвиђени националним прописима имају сличности са моделом социјалне пензије и да ли се на основу поменутих престација може обезбедити пристојан и достојанствен живот у старости.

Такође, кандидат у истраживању поставља и неколико важних питања која се доводе у везу са заштитом лица услед наступања социјалног ризика старости. Првенствено, за тему је значајно навести који се модели обезбеђења старијих лица примењују у Републици Србији. Неспорно је да већина старијих лица остварује право на старосну пензију посредством првог стуба пензијског осигурања, односно на основу уплата доприноса за обавезно пензијско и инвалидско осигурање. Тај концепт обезбеђења има дугу традицију у домаћем систему социјалне сигурности. Следи добровољна уплата доприноса у приватне пензијске фондове, у складу са одредбама Закона о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима (која није у значајнијој мери заживела) и, коначно, модел обезбеђења старијих лица, која се налазе у стању социјалне потребе одговарајућим мерама социјалне заштите, које су предвиђене важећим Законом о социјалној заштити. Такође, старија лица којима је због природе и тежине повреде или болести утврђена потреба за помоћи и негом за обављање радњи ради задовољавања основних животних потреба остариће право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица, сходно прописима о пензијском и инвалидском осигурању, али и прописима о социјалној заштити. Обезбеђење старијих лица институтом социјалне пензије у систему социјалне сигурности Србије није законски регулисано.

Кандидат разматра и питање да ли постоји јединствен модел института социјалне пензије који је прихваћен у свим системима социјалне сигурности у којима су националним прописима предвиђена поменута социјална давања или се у упоредном праву, осим обезбеђења институтом старосне пензије, уочава више различитих модела обезбеђења старијих посредством недоприносних престација које исплаћује држава, те само један од видова обезбеђења представља и социјална пензија. Аутор сматра да је независно од модела за који се једна држава одлучи, битан циљ који се постиже применом изабраног модела, а то је смањивање стопе сиромаштва старијих лица и обезбеђење достојног живота у старости. Брижљивом анализом свих релевантних аспеката института кандидат покушава да пружи одговор на питање који од актуелних модела би био најефикаснији да се уведе у национални систем социјалне сигурности како би се смањила стопа сиромаштва старијих припадника друштва, а да се, насупрот томе, уједно не доведе у питање финансијска одрживост система социјалне сигурности ,односно не проузрокују значајнији трошкови за државу (ПИО фонд и буџетска средства).

Полазно питање за предмет истраживања било је одређивање појма социјалне пензије, правне природе тог института, а потом и садржине права на социјалну пензију. Одређени су и титулари права на социјалну пензију, као и материјалноправни и формалноправни услови за стицање и остваривање ове социјалне престације.

Једно од централних питања, поводом којег се јављају размимоилажења у теорији, јесте и питање да ли та престација припада само социјално угроженим категоријама, које не остварују приходе услед наступања социјалног ризика старости, или је реч о давању које се исплаћује свим резидентима једне земље када наврше одређене године живота, без обзира на социјални статус и остварене приходе. Проблематика је нарочито актуелна јер овај институт добија значај сталним подизањем старосне доби за остваривање права на старосну пензију и пооштравањем услова који се односе на претходни стаж осигурања, те се, услед повећаног броја потенцијалних титулара права, уочава већа потреба за законским регулисањем института. Уколико би исплата социјалне пензије била ограничена само на особе које не испуњавају законске услове за старосну пензију, кандидат даје свој одговор на питање да ли би се у будућности повећао број потенцијалних корисника социјалне пензије, услед тренда пооштравања услова за стицање права на старосну пензију.

Приликом дефинисања појма социјалне пензије у тези се разматрају бројне дефиниције дате у литератури о овом институту. Кандидат указује да се у научним радовима ретко уочавају прецизне дефиниције института социјалне пензије јер се он најчешће везује за обезбеђивање старијих лица мерама социјалне заштите или, насупрот томе, за обезбеђивање јединственог износа социјалне престације свим резидентима када наврше одређене године живота, не узимајући у обзир претходни стаж осигурања. Стога кандидат наглашава да се у литератури разликују универзални и таргетирани модел социјалних пензија, тако да се оба модела детаљно анализирају у дисертацији.

Такође, указује се и на ставове појединих аутора који тврде да је увођење социјалне пензије у системе социјалне сигурности непотребно, имајући у виду развијене моделе социјалне заштите у већини савремених система социјалне сигурности. Следствено томе, кандидат у раду ближе разматра и разлике између система социјалне заштите и система социјалног осигурања, а анализирају се и основне карактеристике система социјалне сигурности, у циљу одређивања места социјалне пензије у систему права социјалне сигурности.

Имајући у виду тесну повезаност радног и социјалног права, предмет истраживања су и поједини институти радног права, који непосредно или посредно утичу на функционисање пензијских система, као и поједини облици обезбеђења лица без одговарајућих прихода у старости, који су слични институту социјалне пензије, а који су присутни у домаћем и упоредном праву.

Коначно, кандидат износи аргументе у прилог увођења института социјалне пензије у законодавство Републике Србије, како би се обезбедила социјална сигурност у старости лицима, која нису остварила право на старосну пензију услед недовољно година претходног стажа осигурања.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

1. Основну хипотезу представља тврдња да социјалне пензије, односно недоприносне социјалне престације, које се исплаћују старијим лицима код којих је наступио социјални ризик старости, а која услед одређених околности нису остварила право на старосну пензију сходно националним прописима, представљају најпогоднији, а уједно и социјално праведан модел за смањивање стопе сиромаштва старијих особа. На основу извршених анализа, посебно уз примену упоредноправног метода, потврђена је основна хипотеза и дошло се до закључка да су социјалне пензије социјално праведан модел за смањивање стопе сиромаштва старијих особа, посебно у земљама у развоју, где су, уз техничку подршку међународних организација, успостављени први системи социјалне сигурности, али и у земљама које су прошле кроз процес транзиције, те да су, следствено томе, социјалне пензије најадекватнији начин да се побољша положај становништва који услед наступања социјалног ризика старости више није у могућности да остварују приходе на основу раду. Увођењем социјалних пензија ублажио би се ризик од сиромаштва у старости и подстакла би се међугенерацијска солидарност између чланова породице.

2. Социјалне пензије сврставају се у престације недоприносног карактера, јер се финансирају махом из буџета. Наведена тврдња, односно хипотеза

подробније је испитана, те је кандидат указао на основне разлике између недопринoсних и допринoсних социјалних престација, као и на различите методе финансирања социјалних давања. И поред чињенице да су социјалне пензије у основи недопринoсне престације, примећено је да у Републици Србији знатан број осигураника одређени број година уплаћује доприносе за пензијско и инвалидско осигурање, а да у тренутку када доспеју у одређену старосну доб не испуњавају законски услов који се односи на претходни стаж осигурања у циљу стицања права на старосну пензију.

3. Социјалне пензије као недопринoсне социјалне престације везују се за моделе социјалне заштите, те се наведено давање посматра као једна од могућих мера социјалне заштите. Утврђено је да се овакав концепт посебно везује за земље које су предвиделе спровођење теста прихода приликом утврђивања чињеница да ли се особа која је поднела захтев заиста налази у стању социјалне потребе, што је један од примарних услова да би подносилац захтева остварио право на социјалну помоћ и друге видове социјалне заштите. Следствено томе, кандидат даје свој одговор и на питање да ли приликом обезбеђивања социјалне пензије треба спроводити тест прихода или не. Закључује да не би требало предвидети тако строге услове приликом спровођења теста прихода, под условом да се држава одлучила за таргетирани, а не универзални модел социјалних пензија. У дисертацији је наведено да се у појединим системима предвиђа пензијски тест, односно да право на социјалну пензију припада само лицима која нису стекла право на старосну, инвалидску или породичну пензију, сходно прописима о социјалном осигурању. Пензијски тест, уз спровођење једноставног имовинског теста над подносиоцем захтева, представљао би правичнији услов за стицање права на социјалну пензију. Такође, кандидат се залаже за поједностављивање поступка за остваривање права на социјалну пензију, имајући у виду тешкоће које се уочавају у пракси приликом остваривања права на новчану социјалну помоћ. Посебна престација за старија лица произвела би мањи степен стигматизације у односу на новчану социјалну помоћ која је предвиђена важећим прописима и тиме би се обезбедио

шири круг необезбеђених лица по наступању социјалног ризика старости.

4. У литератури се износи став да најнижа, односно минимална пензија представља један од могућих облика института социјалне пензије, чији је главни циљ спречавање сиромаштва услед наступања социјалног ризика старости. Кандидат у раду износи аргументе којима настоји да оповргне наведени став, имајући у виду да се најнижом пензијом обезбеђују само лица која су испунила законски услов за остваривање права на старосну пензију, сходно прописима о пензијском и инвалидском осигурању, те се искључују особе које немају прихода у старости, односно особе које услед недовољно година претходног стажа осигурања не могу остварити право на старосну пензију. Стога , кандидат изводи закључак да се не могу потврдити ставови појединих аутора и организација да је институт најниже пензије, имајући у виду да се њиме покривају само корисници доприносних старосних пензија, још један од облика социјалне пензије. Кандидат примећује да премда је реч о институту којим се обезбеђује минимум социјалне сигурности у старости и којим се смањује стопа сиромаштва међу припадницима старије популације, у склопу реформи пензијског система Републике Србије, требало би обезбедити и исплату најниже пензије за кориснике породичне пензије, јер су у највећем броју случајава корисници пензије удове којима је то једини сигуран приход у старости.

5. Сви грађани, као и лица која они издржавају имају право на социјалну сигурност, а на држави је обавеза да успостави или одржи систем социјалне сигурности, а унутар истог и обезбеђење старијих лица без одговарајућих прихода за пристојан и достојанствен живот у старости. На основу свеобухватне анализе појма социјалне сигурности, утврђено је да је неопходно пронаћи одговарајући модел обезбеђења како би се право на социјалну сигурност, сходно прихваћеним међународним стандардима, обезбедило што је могуће већем кругу лица, а следствено томе и лицима која нису стекла право на старосну пензију.

6. Модел државе благостања се константно преиспитује последњих неколико деценија, уочавају се бројне промене у функционисању модела, што се рефлектује и на обезбеђење и заштиту старијих припадника популације. У дисертације се истиче да су у савременом друштву финансијска издвајања за концепт државе благостања знатно умањена и да државе теже да максимално редукује социјална издвајања, постављајући оштрије услове за поједина права из социјалног осигурања, наметањем обавеза за кориснике социјалних престација и све чешћим спровођењем тестова прихода приликом исплате социјалне помоћи и других недоприносних социјалних давања. Међутим, чини се да је, упркос свему редефинисани концепт државе благостања неопходан друштву које пролази кроз процес транзиције у условима глобализације. Такође, премда је концепт државе благостања и концепт социјалне државе у кризи услед различитих друштвених фактора, овај модел опстаје, али су му неопходне реформе и одређене модификације у складу са новонасталим околностима у светским оквирима. Кандидат сматра да ипак неће доћи до напуштања основних начела на којима су концепти изграђени током XX века, како би се што већем броју грађана обезбедио егзистенцијални минимум неопходан за задовољење основних животних потреба. Коначно, кандидат закључује да се у те моделе може уградити институт социјалне пензије јер он почива на идејама на којима су поникли и модел државе благостања и концепт социјалне државе.

7. Истраживање потврђује да су жене још увек у неповољнијем положају у односу на мушкарце у системима социјалне сигурности у погледу социјалног обезбеђења, а да услед наступања социјалног ризика старости жене ређе од мушкараца испуњавају услове за старосну пензију, јер немају довољно година претходног стажа осигурања. Стога би институт социјалне пензије допринео побољшању положаја жена у системима социјалне сигурности. На основу анализираних података, може се закључити, имајући у виду неповољан положај жена у пензијским системима и ниске стопе покривености социјалним осигурањем по наступању социјалног ризика старости, да би институт социјалне пензије

допринео праведнијем обезбеђењу жена које нису стекле право на старосну пензију, а којих је знатно више од необезбеђених мушкараца.

8. Тенденција пооштравања услова за остваривање права на старосну пензију у упоредном и домаћем праву доводи до већег броја потенцијалних титулара права на социјалну пензију, те услед тога потреба да се институт социјалне пензије предвиди националним прописима постаје ургентна, сматра кандидат. Важећим прописима Републике Србије не предвиђа се право на социјалну пензију, али после спроведеног истраживања кандидат закључује да би у овом тренутку најправичније, а уједно и најпрактичније решење било постепено увођење института социјалне пензије у национални систем социјалне сигурности, имајући у виду тренутну ситуацију у погледу финансијских могућности, односно јавних прихода и издвајања државе за мере социјалне заштите и одрживост пензијских система. Стога, кандидат изводи закључак да би у Закону о социјалној заштити требало експлицитно разграничити право на новчану социјалну помоћ од права на социјалну пензију, које би припадале лицима старијим од 65 година, који се по прописима о социјалној заштити квалификују као неспособна за рад, а која уз то нису остварила право на старосну пензију, сходно прописима о пензијском и инвалидском осигурању.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација је подељена на девет делова, уз увод и закључак. У уводном делу дефинисан је предмет дисертације, основне хипотезе од којих се полази у истраживању, као и научни методи који су коришћени у раду. Дат је и краћи садржај дисертације и очекивани научни допринос, као и резултат истраживања.

Први део је посвећен одређивању појма и правне природе института социјалне пензије. На самом почетку се дефинишу појам социјалне пензије и битне карактеристике института. Прецизирају се могући титулари права на социјалну пензију, а затим се анализирају услови под којима се може остварити право на социјалну пензију у различитим правним системима, у чијим је прописима предвиђен институт

социјалне пензије, како би се утврдило који од предвиђених услова би био у највећој мери адекватан за домаћи систем социјалне сигурности. У првом делу дисертације је указано и на појам социјалних престација, на основне разлике између недопринесних и допринесних социјалних престација и на различите методе финансирања социјалних давања.

Други део дисертације обухвата анализу основних појмова социјалног права, који се користе као оквир за одређивање места социјалне пензије у систему права социјалне сигурности. Појмови који су анализирани превасходно се односе на обезбеђење старијих лица услед наступања социјалног ризика старости, а уједно су неопходни и битни за шире разумевање основне теме рада. Осим појма социјалне сигурности, у другом делу дисертације су анализирани и појмови сиромаштва и старости, пре свега старости као социјалног ризика, али и однос старосне и социјалне пензије са посебним освртом на тенденције у режиму пуне старосне, односно превремене старосне пензије. Коначно, као битно за само разумевање основне теме, утврђује се и место социјалне пензије у пензијским системима.

Трећи део дисертације посвећен је развоју института социјалне пензије, а уједно и развоју система социјалне сигурности, посебно у обезбеђењу старијих лица. Детаљно су сагледани различити облици обезбеђења старијих лица без одговарајућих прихода у старости од првих друштвених заједница до почетка XXI века. Посебна пажња је посвећена Бизмарковом моделу социјалног осигурања и Беверицевом моделу социјалне сигурности, који представљају основ за све моделе социјалне сигурности данашњице. На самом крају поглавља говори се и о совјетском моделу обезбеђења старијих лица.

Четврти део дисертације даје анализу извора права који садрже одредбе о социјалним правима и различитим облицима обезбеђења старијих лица. Основни акценат је на изворима права којима се регулишу обезбеђење и заштита лица код којих је наступио социјални ризик старости. Такође, пажња је посвећена и изворима права којима се експлицитно гарантује право на социјалну сигурност, а на основу тога се старијим лицима може посредно гарантовати и минимум прихода у старости, што се доводи у везу и са обезбеђивањем социјалне пензије. Превасходно се анализирају хетерономни извори права – устав, закони, подзаконски општи акти, као и међународни извори права, које су усвојиле Уједињене нације и Међународна организација рада, и регионалне организације, Савет Европе и Европска унија, а који су значајни за основну тему рада. Посебно су анализирани и стандарди и стратегије Међународне организације рада о обезбеђивању минимума социјалне сигурности и

заштити старијих лица без одговарајућих прихода у старости. Анализа обухвата и праксу Европског суда за људска права и праксу домаћих судова у вези са остваривањем права из социјалног осигурања, као и права на социјалну заштиту. У том делу рада се махом користе нормативни и правнодогматски метод истраживања.

У петом делу дисертације анализирају се различити модели, којима се обезбеђује социјална сигурност у старости лица која нису остварила право на старосну пензију. Циљ тих облика обезбеђења је начелно исти, спречавање сиромаштва у старости, али су махом различити услови приликом стицања права, као и начини финансирања престација. Посебно су анализиране универзалне пензије, односно државне пензије, затим таргетиране пензије, додатне престације које се исплаћују у старости услед недостатка одговарајућих прихода за пристојан живот и најниже пензије, односно минималне пензије, које се предвиђају и прописима Републике Србије, те је тај институт детаљније проблематизован. У овом делу дисертације указује се на обезбеђење старијих лица институтом породичне пензије, као и основне карактеристике права на новчану накнаду за туђу негу и помоћ, чији су корисници већином старија лица. Одређена пажња је посвећена институтима грађанског права, којима се посредно може обезбедити социјална сигурност у старости.

У шестом делу је анализирано неколико значајних система социјалне сигурности, у којима је предвиђено обезбеђење старијих лица без одговарајућих прихода у старости. Анализом су обухваћене земље различитог економског развоја, а телеолошким тумачењем указује се на циљеве због којих је тај институт уведен у националне прописе. Изабране су поједине државе које припадају европскоконтиненталном правном систему, а потом и неке државе које припадају англосаксонском правном систему (*Common Law*). Коначно, пажња је посвећена и облицима обезбеђења старијих особа у земљама у развоју, где су у последњих неколико деценија успостављени системи социјалне сигурности, у којима се, у великом броју случајева, лица код којих је наступио социјални ризик старости обезбеђују институтом социјалне пензије.

Седми део дисертације посвећен је различитим друштвеним факторима који узрокују промене у системима социјалне сигурности, а у контексту социјалног ризика старости. Посебно се говори о појединим социјалноправним и радноправним институтима који посредно утичу на институт социјалне пензије. Нарочита пажња је посвећена променама које су се јавиле у концепту државе благостања од краја седамдесетих година XX века, те је и сам модел преиспитан уз одговарајућу анализу

свеприсутнијег концепта активационе политике државе благостања. У овом делу је проблематизовано и питање положаја жена у пензијским системима, са циљем да се потврди хипотеза да се жене још увек налазе у неповољнијем положају у односу на мушкарце у системима социјалне сигурности, те да им је неопходна одговарајућа заштита по наступању социјалног ризика старости.

У осмом делу дисертације анализирани су и поједини облици обезбеђења старијих лица који постоје или су постојали у нашем домаћем социјалном праву, а којима се недоприносним престацијама, претежно финансираним из буџета, али и уплатама доприноса за обавезно социјално осигурање од стране државе или јединица локалне самоуправе, обезбеђују старија лица или поједине посебне категорије услед одређених специфичности, које се најчешће односе на природу посла. И поред чињенице да у домаћем систему социјалне сигурности не постоје посебне недоприносне престације које би се исплаћивале старијим лицима код којих је наступио социјални ризик старости а која нису остварила право на старосну пензију (према прописима о пензијском и инвалидском осигурању услед неиспуњавања услова који се односе на претходни стаж осигурања), уочава се да држава, да би обезбедила социјалну сигурност за што већи број лица, обезбеђује из сопствених средстава социјална давања за обезбеђење појединих категорија, уплатом доприноса у фондове или директним издвајањима из буџета. Издвајају се две различите категорије којима држава директно или индиректно исплаћује различите социјалне престације. У прву категорије се могу сврстати лица којима се, превасходно на основу неких посебних заслуга за државу, исплаћују социјалне престације недоприносног карактера, које се експлицитно не дефинишу као пензије, али се исплаћују у одређеној старосној доби, односно када лице наврши године предвиђене законом или када стекне статус корисника старосне пензије, те се на основу тога могу довести у везу са институтом социјалне пензије. У другу категорију сврставају се лица за која држава директно уплаћује доприносе за пензијско и инвалидско осигурање током радноактивног периода живота и на тај начин им посредно омогућава да када наврше законом предвиђене године живота, стекну право на старосну пензију.

У последњем, деветом делу дисертације, сходно основним циљевима института, утврђују се позитивне и негативне стране института социјалне пензије за национални систем социјалне сигурности у целини, у циљу давања разлога за увођење овог института у законодавство Републике Србије. Изнети су и предлози о самом поступку за остваривање права на социјалну пензију, као и о заштити права пред надлежним

органима, како би се дао целовит предлог за увођење института социјалне пензије, поступак његовог остваривања и заштите.

У закључку су сумирани конкретни предлози за институт социјалне пензије, његово законско регулисање у материјалноправном и формалноправном смислу, у циљу успостављања социјално праведног нормативног оквира којим би се омогућило остваривање права на социјалну сигурност особама код којих је наступио социјални ризик старости а нису оствариле право на старосну пензију.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидата Филипа Бојића под називом „Право на социјалну пензију у систему права социјалне сигурности“ представља значајан допринос домаћој науци социјалног права, с обзиром да је у питању веома актуелна и недовољно истражена тема у домаћој научној и стручној литератури. Основна тема дисертације је посебно актуелна имајући у виду константно пооштравање законских услова за остваривање права из пензијског и инвалидског осигурања, услед чега одређени број лица не може да испуни услове за стицање права на старосну пензију, али би могао да испуни услове за стицање права на социјалну пензију.

Како право на социјалну пензију није предвиђено националним прописима, детаљно су сагледане предности и мане потенцијалног увођења института социјалне пензије у национално законодавство. Основни допринос науци огледа се у сагледавању предности института социјалне пензије у оквиру савремених система социјалне сигурности и могућег увођења социјалне пензије у законодавство Републике Србије. Предлагање нормативних решења којима би се омогућило и остваривање права на социјалну пензију у нашем правном систему као једног од могућих метода за смањивање стопе сиромаштва старијих особа, које нису оствариле право на старосну пензију или је, пак, износ старосне пензије који примају недовољан за пристојан и достојанствен живот у старости, у функцији је осигурања достојанственог живота у старости, не доводећи у питање одрживост система социјалне сигурности.

Такође, поједини предлози и закључци би могли да буду од користи законодавној власти и креаторима домаће социјалне политике, превасходно у погледу смањивања стопе сиромаштва старијих особа, што представља један од већих проблема савременог друштва, који ће у времену које долази бити све озбиљнији и присутнији и

у нашој друштвеној заједници, имајући у виду демографске промене, промене на тржишту рада и учестале законске измене које и даље не нуде стабилан нормативни оквир за обезбеђивање социјалне сигурности свим лицима без одговарајућих прихода у старости.

Докторска дисертација кандидата Филипа Бојића представља изворно и самостално научно дело настало као резултат вишегодишњег брижљивог истраживања, заснованог на изучавању богате литературе, релевантних домаћих аутора и репрезентативних аутора посебно у европским оквирима. Кандидат Бојић је изучавао најновију богату литературу превасходно на енглеском, а делом и на руском и на немачком језику. Посебно заслужује похвалу анализа међународних инструмената о социјалним људским правима, који су донети на универзалном плану и у оквиру Савета Европе. Притом је од значаја и упућивање на одговарајуће случајеве из праксе Европског суда за људска права.

Научни допринос се огледа и у приказу и анализи упоредноправних решења о социјалној пензији и сродним институтима у савременим системима социјалне сигурности. Институт социјалне пензије се анализира у контексту целине система социјалне сигурности уз указивање на концепцијске разлике присутне у моделима социјалне сигурности, посебно у европским оквирима. Допринос тезе је и у томе што кандидат повезује одговарајуће радноправне институте, превасходно индивидуалног радног права, и институте социјалног права, имајући у виду узајмну зависност и повезаност решења у радном праву и социјалном праву. Кандидат са посебним опрезом и изнијансираном аргументацијом предлаже увођење института социјалне пензије у домаће право, свестан ширих економских и социјалних импликација за систем социјалне сигурности и потребу да се вулнерабилним категоријама обезбеди достојанствен живот у старости.

VI Закључак

На основу свега наведеног, Комисија је утврдила да је докторска дисертација кандидата **Филипа Бојића**, под насловом **„Право на социјалну пензију у систему права социјалне сигурности**“ у свему израђена према одобреној пријави и досеже високе универзитетске стандарде. Предметни докторат представља самостални и оригиналан научни рад из уже радноправне научне области. Стога, са великим

задовољством, констатујемо да су се стекли сви академски услови за њену јавну одбрану, те у том смислу и чинимо предлог Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да донесе одлуку којом се допушта одбрана ове докторске дисертације.

У Београду, 11. јануара 2018. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Бранко Лубарда, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Предраг Јовановић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Новом Саду

др Љубинка Ковачевић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Београду